

OPPISOPIMUSKOULUTUS TYÖELÄMÄOSALLISUUDEN MAHDOLLISTAJANA SUOMESSA JA SAKSASSA

Marja Irjala, KT, ekonomi, järjestöneuvos

Puheenvuoro 13.11.2019 Vates-säätiön Työllistämisen kehittämispäivillä,
Oltermannikeskus, Oltermannint. 8, Helsinki

Marja Irjala 2019

15 November 2019

1

1

Marja Irjala

Osallinen, syrjässä, marginaalissa, onnellinen? Tutkimus oppisopimuskoulutuksen erityisopiskelijoista Suomessa ja Saksassa

Väitöskirja tarkastettu 22.09.2017 Oulun yliopistossa.

Vastaväittäjänä professori Joel Kivirauma Turun yliopistosta.

*Väitöstyön ohjaajat professori Vesa Puuronen, Oulun yliopisto, ja
emeritusprofessori Asko Suikkanen, Lapin yliopisto.*

Marja Irjala 2019

15 November 2019

2

2

Tutkimuksen päätavoite

Tulosten mahdollinen hyödyntäminen Suomessa

- Esiymmärryksenä, että oppisopimuskoulutus eräs keino lisätä vammaisten, pitkäaikaissairaiden ja osatyökykyisten työelämäosallisuutta. Saksa oppisopimuskoulutuksen eturivin maita maailmanlaajuisesti (kattaa n. 90 % ammatillisesta koulutuksesta).
- Tuottaako oppisopimuskoulutuksen valta-asema Saksan ammatillisessa koulutuksessa osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja arjen hyvän elämän kokemuksia vammaisille, pitkäaikaissairaille ja osatyökykyisille nuorille ja nuorille aikuisille erityisopiskelijoille?
- Suomalaisten ja saksalaisten erityisopiskelijoiden subjektiiviset arjen ja hyvinvoinnin kokemukset.

(Huom! Kasvatustieteiden laadullinen tutkimus, 15 + 15 haastateltavaa.)

15 November
2019

MARJA IRJALA 2019

3

3

OPPISOPIMUS TAI KOULUTUSSOPIMUS

• Oppisopimuskoulutus

- Työsuhde (yleensä määräaikainen)
- Työsuhteen edut (eläkekertymä, työterveyshuolto, lomarahat ym)
- Jos henkilö eläkkeellä, eläke jäädytetään koulutuksen ajaksi
- Tavoitteena pysyvä työsuhde ko. työyhteisöön
- Palkkaus TESin mukaan
- Voidaan myös suorittaa tutkinnon osittain
- Työnantajalla mahdollisuus saada monenlaista taloudellista tukea (ks. alla), mm. koulutuskorvaus

• Koulutussopimus (2018-)

- Opiskelija on opiskelija (ei työsuhteessa)
- Entinen työssäoppiminen
- Tuntimäärä yksilöllisesti
- Työnantajalle ilmaista (Huom! Saksassa koulutuskorvauksen maksaa opiskelijalle työnantaja)
- Tuet yhteiskunnalta opiskelijalle
- Suoritetaan tutkinnon osittain tai pienemmissä osissa

Marja Irjala 2019

15 November 2019

4

4

**TERMIT LEIMAAVIA,
KÄYTTÖ ERITTÄIN
SEKAVAA**

- **Vammainen; käsitetään monella tavalla (vrt. kehitysvammainen, vaikeavammainen, pyörätuolia käyttävä)**
- **Osatyökykyinen (ent. vajaakuntoinen)**
- **Vammainen ei ole välttämättä osatyökykyinen (Paanetoja 2013)**
- (vrt. Isä, Kuva: Tuirain veistokoulusta ammattiin, Niemelä 2002.)

**Yrittäjä
Heikki (Heikki) Korhonen**
23

10.1.–31.5.1939

77-vuotiaana vuonna 1930 koulunkäynnin kansakoulussa Heikki Korhonen saatiin aivotulehdukseen, jonka seurauksena häntä keuhkotauti täysin. Hän kävi seitsemän kuukautta Kuvonkylän koulussa, jossa vaativalavana käsityöopettajana oli legendaarinen Paulaharju. Koulun päätyttyä opettajana toimi Heikki Korhosen Tuirain. Talvisodan jälkeen Heikki Korhonen jatkoi työnsä ja Autokori Oy:n penkkipuusejätteenä ajan hän teki ruumisarkkujen. Sen jälkeen työpaikkoina olivat Oulun pa. Oulu Oy:n rakennusosasto ja Oulun Oy, josta Heikki Korhonen erosi vuonna 1980 oman pienen puusepäntiikkeen. Oulun Karjasillalla eläkkeelle siirtynyt. Yritys erikoistui vanhojen huoneistointiin. Heikki Korhonen on Nuorten toiminnanjohtajan Marja Irjalan isä.

Marja Irjala 2019

15 November 2019

5

5

Osanottajat	Suomi	Saksa	YHTEENSÄ
Lievä tai keskivaikea kehitysvamma tai muu kehityksen viivästymä	9	2	11
Vaikea kuulovamma, kuurous (aistivamma)	4	5	9
Monivammaisuus	2	6	8
Mielenterveyden sairaus tai -häiriö	0	1	1
Neurologinen sairaus tai vamma	0	1	1
YHTEENSÄ	15	15	30

6

TUTKIMUKSEN OSANOTTAJAT - AMMATTIALAT, JOILLA TYÖSKENTELIVÄT			
Ammattiala	Suomi	Saksa	YHTEENSÄ
Siivous- ja puhdistusala	3	0	3
Suurteollisuus (auto- lentokonetehtaat)	0	7	7
Toimisto- ja virastotyöt	0	4	4
Maatalous- ja puutarha-alat	(2) ks. avotyö	(1) ks. avotyö	0
Keittiö- ja catering-alat	2	0	2
Järjestöt (sosiaali- ja terveys)	2	1	3
Käsityöalat, pienteollisuus	2	1 (+ 1 ks. avotyö)	3
Avotyössä (ei-työsuhde)	4	2	6
Työttömänä työhakijana/ työkyvytt.eläkkeellä	2	0	2
YHTEENSÄ	15	15	30

7

RIITTÄVÄ RESURSSOINTI EDELLYTTÄÄ TYÖ(HÖN)VALMENTAJAA

- ✓ Työhönvalmentajan tuki erityisesti useille kehitysvammaisille ollut ratkaiseva opiskelun onnistumiseksi
- ✓ Auttaa työpaikkaohjaajaa ohjaamistehtävässä ja opitun arvioinnissa
- ✓ Apuna tukien hakemisessa (opiskelijalle kuuluva byrokratia)
- ✓ Toimii yhteyshenkilönä opiskelijan taustaverkoston kanssa, mm. työpaikkakouluttajan ja työyhteisön kanssa
- ✓ Auttaa työnantajaa tarvittaessa byrokratian hoitamisessa

Marja Irjala 2019 15 November 2019

8

ONKO OPPISOPIMUSKOULUTUS KALLISTA TYÖNANTAJALLE?

- Palkkaluokka G10, peruspalkka 1 652,51 €/kk. Koska kyseessä oppisopimuskoulutus, **palkkaan voidaan tehdä 10 %:n alennus**. Tällöin peruspalkka 1 487,00 €.
- Kokonaisviikkotyöaika 38h 20min. Kyseessä lievästi kehitysvammainen opiskelija, jonka **työaika 25 h/vko eli 65 %**. Palkka tällöin em:sta laskettuna 967,00 €.
- Työnantajan sivukulut noin 22 % eli kokonaiskustannukset ilman tukia **1 179,00 €**.
- Kuntoutusraha (v 2013) 551 €/kk ja koulutuskorvaus 250 €/kk, tällöin työnantajan maksettavaksi jää **nettona 378,00 €/kk**.

Marja Irjala 2019

15 November 2019

9

9

SAKSASTAKO MALLIA VAMMAISTEN JA OSATYÖKYKYISTEN TYÖLLISTYMISEEN?

15 November 2019

Marja Irjala 2019

10

10

SAKSAN KIINTIÖLAKI VAMMAISTEN TYÖLLISTYMISEKSI

• Sozialgesetzbuch IX § 71

- Sekä yksityisten että julkisten työnantajien, jotka työllistävät vähintään 20 työntekijää kuukaudessa, on työllistettävä yksi vammainen (*schwerbehindert*) eli viisi (5) prosenttia työvoimasta. Työnantajalle maksetaan palkkatukea ensimmäisen vuoden osalta 70 prosenttia ja sen jälkeen aleneva määrä.

Marja Irjala 2019

15 November 2019

11

Autotehtaan
"muurin murtaajat"

Kehitysvammainen Autisti
Kuuro Liikunta-
vammainen

PERASSATULIJAT

Laki Luottamusnies

Asenne-
muuri

EDELLÄKÄVIJÄT
KIINTIÖLAKI
SGB IX 2015&71

Kuva: B. Reuter/Photo.com

ASENNEMUURIN MURTAJAT SAKSASSA

15 November
2019

MARJA IRJALA 2019

12

12

Kokeiluhankkeena v sta 2004 yhden osavaltion alueella

Tuli lakisääteiseksi toukokuusta 2015 alkaen koko liittotasavallassa

Koskee nuoria (alle 25 v), joilla oppimisvaikeuksia tai sosiaalista syrjäytymistä

Ei aiempaa ammatillista koulutusta

Ovat koulutukseen kykeneviä ja ko. ammattiin soveltuvia

Eivät eri syistä voi aloittaa, jatkaa tai suorittaa menestyksellisesti ammatillista koulutusta yrityksessä/yhteisössä ilman tukea.

Tuettu oppisopimus-koulutus Saksassa

Assistierte Ausbildung
AsA (Sozialgesetzbuch
III § 130)

15 November
2019

Marja Irjala 2019

13

13

ENEMMÄN YHTEISTYÖTÄ JA VUOROVAIKUTUSTA MINISTERIÖN, KOULUTUKSEN JÄRJESTÄJIEN JA TYÖELÄMÄN KESKEN (vrt. Saksa)

- Saksassa oppisopimuskoulutus enemmän työpaikka- ja työelämälähtöistä kuin meillä (vetureina kauppa- ja teollisuuskamarit, meillä oppisopimustoimistot ja -keskukset).
- Se (OECD 2010) totesi, että ammattikoulutuksen duaalijärjestelmää on erityisen hyvin kehitetty nimenomaan Saksassa, jossa työtä ja koulutusta on onnistuneesti integroitu siirtymäksi kokopäiväiseen työsuhteeseen.
- Maassa on panostettu (oppisopimuskoulutuksen) järjestelmään vahvasti sekä yksityisesti että julkisesti, myös taloudellisesti huonoina aikoina.
- Yhteistyö työnantajien, ammattiliittojen ja valtiovallan kesken on järjestelmän merkittävä vahvuus. (Irjala 2017, 179.)
- Avainasemassa ovat yritykset ja muut työnantajat (asenteet, ennakkoluulot).

15 November
2019

MARJA IRJALA 2019

14

14

VAHVA LAINSÄÄDÄNTÖ TUO MUKANAAN MUURINMURTAJIA JA ASEENTEIDEN MUUTOSTA

15 November 2019

Marja Irjala 2019

15

15

Lainsäädäntö on avain yhdenvertaisempaan yhteiskuntaan (perustuslaki, yhdenvertaisuuslaki, YK:n vammaisten oikeuksien sopimuksen ratifiointi 2016).

Myös asenteet muuttuvat, kun lainsäädäntö muuttuu.

Muutokset eivät mene läpi muutoin kuin vaatimalla!

Vaadittava tarvittaessa muutoksia lainsäädäntöön (vrt. Saksa).

(Jaana Hallamaa Ketju 2/2018, Vammaisoikeuksen seminaari Helsingissä 12.9.2018)

15 November 2019

Marja Irjala 2019

16

16

SAKSALAISELLA TYÖPAIKALLA TAMMIKUUSSA 2016

Monet tutkimukseen
osallistuneet saksalaiset
työskentelivät suurella
autotehtaalla kokoonpano-
ym. tiimeissä
yhdenvertaisina muiden
kanssa.

Marja Irjala 2019

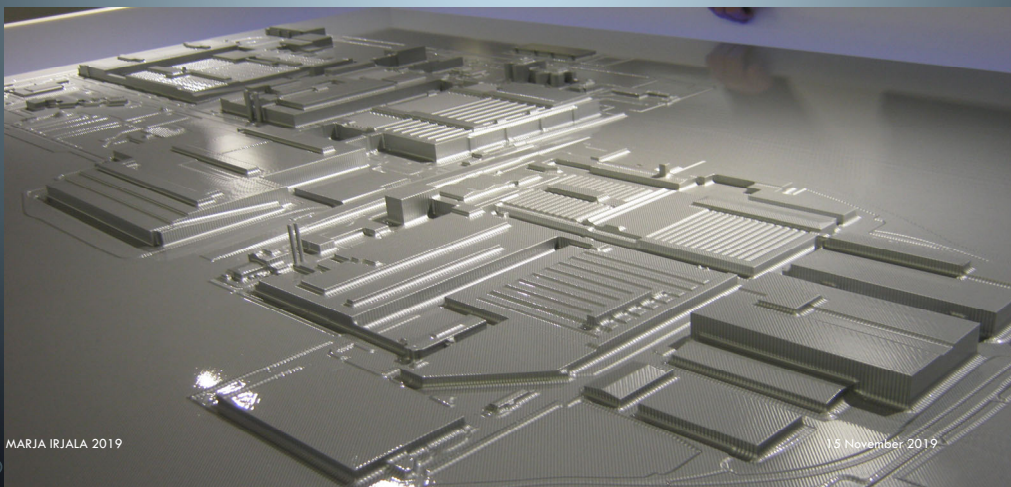

15 November 2019

17

17

SAKSALAISEN AUTOTEHTAAN PIENOISMAALLI ALA- AULASSA

MARJA IRJALA 2019

15 November 2019

18

18

SAKSALAISELLA AUTOTEHTAALLA 7.1.2016, HAASTATELUJEN JÄRJESTELYISTÄ VASTASI VAMMAISTEN TYÖNTEKIJÖIDEN LUOTTAMUSMIES (KUVA). VAKUUTUSYHTIÖN VAMMAISTEN TOIMIHENKILÖIDEN LUOTTAMUSMIEHEN HAASTATELU 2.3.2016 (ALLA).

- Konsernissa on nyt 5,9 % työntekijöistämme vammaisen statuksen omaavia
- Kiintiölain velvoite vähintään 5 %. Muutoin firma maksaa sakkomaksua integraativirastolle. Sakkomaksua korotettiin mm. v. 2016.
- "Täytyy sanoa, että yhtiömme ottaa nämä asiat vakavasti."

(Saksalaisen vakuutusyhtiön vammaisten työntekijöiden luottamusmies, joka itse vaikeasti näkövammainen. Haastattelu 2.3.2016.)

MARJA IRJALA 2019

15 November 2019

19

ONNELLINEN JA ARVOSTETTU, HUIPPUTYYPPI, ASENNEMUURIEN MURTAJA (27 V), Saksa

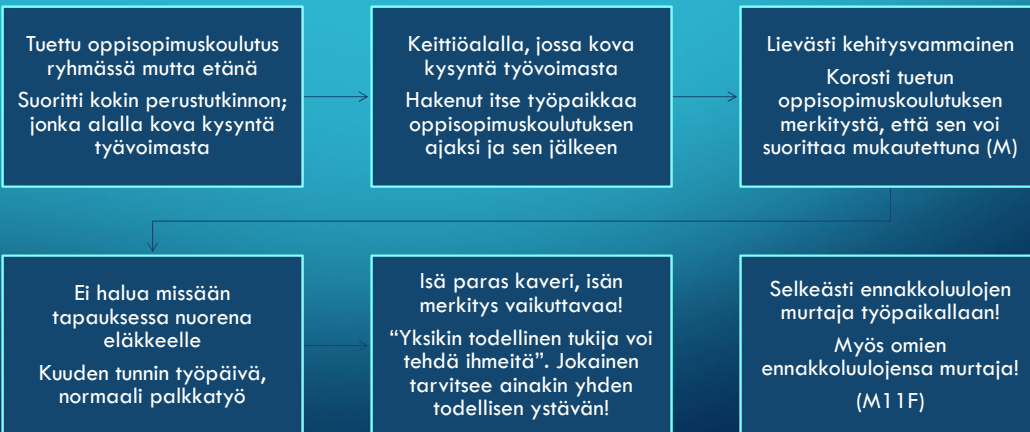
Syntymästään monivammainen saksalainen nuorinainen, perinnöllistä sairautta	Työskentelee suurella autotehdasalueella sen yhdessä suuressa hallissa yli 30 hengen tiimissä, jossa suurin osa eläkeikäisiä lähestyviä miehiä ("kaikki sanovat olevansa minun isä - kysykää tuolta meidän tytöltä")	Työskentelee normaalia työpäivää normaalilla palkalla	Saanut juuri esityksen siirtymisestä tiimin vastaavaksi	Melkoinen asennemuurien murtaja, superaktiivinen ja -positiivinen; murtanut myös omat murinsä
Koin hänet erinomaisena esimerkkinä Saksan kiintiölain ja vahvan oppisopimuskoulutuksen tuloksista; laki murtaa muureja, kun on pakko!	Työyhteisö selvästi ylpeä hänestä - "meillä ei ole ennakkoluuloja"	Kunhan työn taitaa, ulkonäöllä tai muulla sellaisella ei ole mitään väliä	Hei, mehän ollaan kaikki erilaisia!!	N16D

MARJA IRJALA 2019

15 November 2019

20

TODELLA POSITIIVINEN, SUPERAKTIIVINEN NUORIMIES, 23, Suomi

21

OSALLINEN JA ENEMMÄNKIN, 24-VUOTIAS SAKSALAINEN (AUTISTI)

MARJA IRJALA 2019

Osallinen, onnellinen. Työvoimatoimisto ohjasi oppisopimuskoulutukseen autotehtaalalle. Teoriaopiskelu oli rasittavaa luki-vaikeuksien vuoksi mutta selvisi. Koulutuksen jälkeen suoraan vakinaiseen työsuhteeseen hallille no 9 asennuspuolelle, sen jälkeen halliin 70 auton pintojen viimeistelyosastolle. Työpäivä 7 h, työskentelee vain yövuorossa (omasta halustaan ja palkkaus korkeampi).

Työkaverit auttavaisia ja kärsivällisiä. "Olen aina saanut tukea muilta ihmisiltä." Vaikuttaa myös itse aktiiviselta ja sisukkaalta (kavereita eläkkeellä). Asuu vielä vanhempien luona mutta menossa naimisiin ja suunnittelee talon ostoa.

Parasta työpaikalla on, että kaikki tulevat toimeen keskenään. Palkkauksessa kaikki työntekijät tehtaalla yhdenvertaisia! Toiveena edetä robottien valvojaksi. Vanhemmat ovat aina tukeneet minua kaikissa pyrkimyksissäni. Harrastuksina vapaapalokuntatoiminta ja ratsastus. Paljon kavereita. (M17D)

15 November 2019

22

22

TUTKIMUKSEN PÄÄTULOKSIA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

- Oppisopimuskoulutus lisää merkittävästi hyvän elämän ja yhdenvertaisuuden kokemuksia. ”Elämälläni on merkitystä.”
- Suomessa liikaa näennäiskehittämistä, projektia seuraa uusi projekti.
- Lainsäädännön hidas reagointi epäkohtiin tai käytäntö ei ”toteuta” lakia
- Asennemuurien murtaminen vaikeaa molemmissa maissa.
- Palkaton avotyö räikeä esimerkki vammaisten yhdenvertaisten oikeuksien rikkomisesta.

Marja Irjala 2019

15 November 2019

23

23

EDESAUTTAVAT TEKIJÄT

- Työpaikkojen saatavuus, työvoiman tarve, yhteiskuntavastuun periaatteiden yleistyminen sekä asenteiden muutokset
- Opiskelijan motivaatio, sitoutuminen, henkilökohtaiset ominaisuudet ja soveltuvuus ko. työhön; vuorovaikutus kaikilta osin
- Ennakovalmennuksen resurssointi; riittävä valmentaminen ja ennakkoharjoittelu
- Ryhmäkohtainen lisäresurssi (työhönvalmentaja) välttämätön; ”tukee” myös työnantajaa
- Vertaistuki (lievästi kehitysvammaisilla omat 6-8 henk opiskeluryhmät)
- Kannustava, vammaisen hyväksyvä ilmapiiri työpaikalla (pienet yritykset) ja oppimisympäristö
- Saumaton yhteistyö työpaikkakouluttajan/-ohjaajan ja työhönvalmentajan kesken

Marja Irjala 2019

15 November 2019

24

24

PALKKATYÖ MERKITSEE VAMMAISELLE TAI OSATYÖKYKYISELLE, MYÖS OSA-AIKATYÖSSÄ

- ❑ Yhdenvertaisuuden ja osallisuuden kokemuksia yhteiskunnassa
- ❑ Arkipäivien jäsenystä ja mielekkyyttä
- ❑ Taloudellista itsenäisyyttä
- ❑ Elämän merkityksellisyyden ja tarkoituksen kokemuksia
- ❑ Merkittäviä vaikutuksia kansantaloudellisesti ja sosiaalipoliittisesti
- ❑ "Kaikki hyötyvät!"

15 November 2019

MARJA IRJALA 2019 25

25

ESTEITÄ JA KOMPASTUS-KIVIÄ

- Onko työpaikkoja?
- Ennakkoluulot ja asenteet (vrt. Tullin pääjohtaja Hannu Mäkinen, HS 19.10.2019, "Ennakkoluulot ovat lopulta helpoin este ylitettäväksi".)
- Byrokratia ja tukijärjestelmä monimutkainen, myös yrityksen (erityisesti pienyritysten) näkökulmasta; sekä koulutuksen aikana että sen jälkeen; liian paljon osapuolia?
- Kannustinloukut; muutos tarvitaan, jotta työkyvyttömyyseläkkeellä olevan kannattaa käydä osa-aikatyössä (tulorajaa noin 785 €/kk joustavoitettava)
- Eläkkeen lepäämään jättäminen -laki; määräaikaisuus ja monimutkaisuus
- Työhönvalmentajan=lisäresurssoinnin rahoitus

15 November 2019

Marja Irjala 2019

26

26

AVOTYÖSTÄ TYÖSUHTEESEEN OSA-AIKAISEKSI

AVOTYÖ

- Toimintakeskuksen alaisuudessa (sosiaalilainsäädäntö) 5 h/päivä esimerkiksi kunnan palvelukodin keittiössä avustavissa tehtävissä
- Ahkeruus- tai toimintaraha 5 €/pv, 25 € viikossa, 100 €/kk (verotonta), kunta maksaa yleensä matkakulut, lounas usein itse kustannettava
- Ei työsuhde, ei eläkekertymää
- Avotyössä olevilla pääasiallinen toimeentulo työkyvyttömyyseläkkeestä

OSA-AIKATYÖ

- Työsuhteessa osa-aikatyö 5 h/päivässä ko. tehtävissä, työsopimus joko määräaikainen tai toistaiseksi
- Tuntipalkka 10 €/h eli 50 €/pv eli 250 € vko, 1 000 €/kk
- Työsuhde; työnantaja maksaa sosiaalikulut ym., lomaoikeudet, työterveyshuolto (työlainsäädäntö)
- Palkan osalta kertyy työeläkettä

15 November 2019

MARJA IRJALA 2019 27

27

MUUTOSTARPEET

1

Ammatillisille erityisoppilaitoksille "tuetun oppisopimuskoulutuksen koordinoititehtävä" (palvelisi erityisesti kehitysvammaisia).
Tuottava "avotyö" muutettava normaaliksi osa-aikatyöksi.

2

Enemmän vuorovaikutusta ja tiedottamista yrittäjille. (vrt. M Pentikäinen, Suomen Yrittäjät, 7.11.2019.)
Julkishallinto ja suuret yritykset tienraivaajiksi (vrt. Tullin pääjohtaja Hannu Mäkisen aloite HS 19.10.2019).

3

Kiintiölain tapainen "porkkana" Suomeenkin (vrt. Saksan laki): yli 20 työntekijää työllistävän yrityksen tai yhteisön työllistettävä 5 % työvoimastaan vammaisia tai pitkäaikaissairaita.
Riittävän houkuttelevaksi työnantajille!

15 November 2019

MARJA IRJALA 2019 28

28

Vammaisen tai
pitkäaikaissairas ei
ole sama kuin
osatyökykyinen tai
työkyvytön

Osaamisen, taitojen
ja työkyvyn arvioinnit
ennakkoluulottomasti

Oppisopimuskoulutukseen
riittävät tukipalveluresurssit,
"tuettu
oppisopimuskoulutus" (vrt.
Saksa)

Tarvitaan
asennemuurin
murtajia,
edelläkävijöitä
työpaikoille

Osa-aikatyö +
työkyvyttömyyseläke
kunniaan!

Tuottava avotyö
palkkatyöksi (ei
tarkoita
askartelutyypistä
aktivointitoimintaa)

**Erityisesti huomioitavaa vammaisten,
pitkäaikaissairaiden ja osatyökykyisten osalta**

15 November
2019

Marja Irjala 2019

29

29

KIITOS!

Marja Irjala, kasvatustieteen tohtori, ekonomi, järjestöneuvos

marja.irjala@gmail.com

Puh. 044 574 0050

Väitöskirja ladattavissa osoitteesta:

<http://jultika.oulu.fi/Record/isbn978-952-62-1600-3>

15 November 2019

MARJA IRJALA 2019 30

30